

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologiae Moralis Super Decalogum Seu Decem Dei Praecepta Pars ...

Tractatus I. Prooemialis De Principiis communibus Doctrinae Moralis,
Conscientia, Actu Humano, Et Peccato In Genere

Sporer, Patricius

Salisburgi, 1713

Sectio I. Quid, & quotuplex Conscientia?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-59488](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-59488)

CAPUT I.

DE

CONSCIENTIA.

SECTIO I.

Conscientia Quid, & Quotuplex?

SUMMARIUM.

1. Quid Intellectus, Ratio, & Lex naturalis.
2. Quid Synteresis.
3. Quid Scientia moralis.
4. Quid Prudentia, & Conscientia.
5. Est Dictamen intellectus
6. Practicum, scilicet judicans aliquid agendum vel fugiendum, &c.
7. Ex Principiis communibus in particulari, seu hic & nunc,
8. Esse, fuisse, vel fore, scilicet agendum vel fugiendum.
9. Divisio conscientia est quinararia; in rectam, erroneam, probabilem, dubiam, scrupulosam.

INTRODUCTIO.

1. Intellectus, Ratio, Lex naturalis.

INTELLECTUS est Potentia spiritalis animæ cognoscitiva entis, seu cujuscunque rei, idque quomodo libet; speculativè, practicè, immediatè & ex terminis: mediatè & per discursum: naturaliter, vel supernaturaliter per revelationem. LUMEN NATURALE, seu RATIO NATURALIS est

THEOL. MORAL. PARS I. A ejus-

eiusdem intellectus virtus inata, quâ naturalibus propriis viribus, seclusâ revelatione extrinsecâ, potens est discernere verum à falso, bonum à malo; adeoque adhuc latè, quippe comprehendens omnia naturaliter cognoscibilia, speculativa, practica, principia per se nota, conclusiones inde deductas. LEX NATURALIS denique *habitualliter* sumpta, & ipsum Lumen naturale intellectus seu ratio naturalis partialiter, quatenus nimirum se extendit ad omnia & sola agibilia, seu practica naturaliter cognoscibilia, tum principia, tum conclusiones inde deductas, quorum cognitione discernit bonum à malo: hominemque dirigit ad bonum prosequendum, & malum fugiendum in ordine ad suum ultimum finem. *Actualiter* verò lex naturalis est ipsum dictamen rectæ rationis practicum: & *strictè* sumpta, continet ipsa prima principia practica nota ex terminis, & conclusiones inde necessariò, evidenter, & immediate deductas, quasi quodam imperceptibili syllogismo: v.g. ex illo principio: *malum fugiendum*: itatim immediate, quasi imperceptibili discursu intelligis, blasphemandum, vel moechandum non esse: Quæ sunt pleraque præcepta Decalogi. *Large* autem sumpta Lex naturalis continet illa omnia, quæ ex illis primis principiis non ita immediate & evidenter, sed solum multum consonè, & conformiter deducuntur. Vide *Scotum in 3. d. 37. q. unicâ. num. 6.* Lex ergo naturalis complectitur Synteresin, Conscientiam, & Scientiam moralem ex parte.

11. Synteresis

Est habitus cognoscitivus seu notitia primorū principiorum practitorum: scilicet generatim dictans bonum agendum, & malum fugiendum, seu, ut alii loquuntur: *inclinans ad bonum & obmurmurans malo.* Communis doctrina D. Thom. 1. 2. q. 79. n. 2. Scot. in 1. d. 3. q. 9. ad questionem. Explico. Quemadmodū in intellectu nostro respectu cognoscibilium, est quidam habitus cognoscitivus primorum principiorum speculativorum, inclinans ad veritatem cognoscendam, atque à falsitate discernendam, dictus eodem nomine *Intellectu*, cui cognita sunt ejusmodi principia per se nota: *Quodlibet est, vel non est. Idem non potest simul esse, & non esse. Omne totum est majus sua parte. Quacunque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se, &c.* Ita in eodem intellectu respectu agibilium seu actuum humanorum est quidam habitus cognoscitivus primorū principiorum moralium seu practitorum, generatim inclinans ad bonum agendum & malum fugiendum; cui cognita sunt ejusmodi principia practica per se nota: *Bonum honestum amplectendum; malum peccati fugiendū est. Deus colendus, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Convenienter natura vivendum. Non plus irascendum, comedendum, &c. quam oportet.* Quæ & similia principia practica sunt universales, & per se notæ actionum humanarū regulæ, & quasi *Semina virtutum incommutabilia*, inquit S. August. 1. 2. de libero arbitrio c. 10. Ille autē habitus ad ejusmodi prin-

principia inclinans dicitur Græcâ voce *Synteresis*, Latine *Conversatio*: quod scilicet suo dictamine naturam rationalem in bono conservet, alioquin naturali infirmitate facillimè declinaturam in malum.

III. *Scientia moralis*

3 **E**st habitus cognoscitivus seu notitia conclusionum universalium ex primis illis principiis deductarum: E. g. Principium generale practicum dicitur: *Convenienter natura vivendum est*. Subsumit Ratio naturalis: *convenienter natura vivere, est vivere temperatè*; non plùs minùsve sumendo, quàm ad naturæ sustentationem satis & necesse sit: & concludit: *Ergo temperatè vivendum est*. Item dicitur Synteresis: *Malum fugiendum est*. Subsumit Ratio: *furtum est malum*: & concludit: *Ergo furandum non est* &c. Ecce, notitia ejusmodi conclusionum, & habitus ad eas inclinans dicitur *scientia moralis*; èstque duplex, naturalis & supernaturalis; Quòd si enim Ratio subsumat, & concludat ex motivo naturali: v. g. *temperatè vivendum est*, quia alioquin natura destruetur: *furtum malum est*, quia lædit jus alterius, & id nobis fieri nolumus; erit *scientia moralis naturalis* & Philosophica, dicta *Ethica*. Et definiiri potest: *Habitus cognoscitivus conclusionum universalium practicarum ex principiis naturalibus*, seu lumine naturæ notis. Quòd si verò ratio subsumat & concludat ex motivo supernaturali seu revelato, v. g. *temperatè vivendum*, non furan-

Sect. 1. Conscientia quid, & quotuplex? 5

furandum esse, quia Deus ita præcipit vel prohibet, erit scientia moralis supernaturalis & Theologica, dicta communiter *Theologia moralis*, & definiri solita: *Habitus cognoscitivus conclusionum universalium practicarum ex principiis supernaturalibus seu revelatis.*

IV. Prudentia & Conscientia.

Prudencia Aristoteli est *recta Ratio agibilium* 4
leu *habitus cum recta ratione activus*; quo nimirum intellectus principia, & conclusiones universales practicas applicat ad actionem in particulari, atque juxta principia & conclusiones, actiones in particulari dirigit ad suum debitum finem. Etenim neque ipsa principia prima practica, neque conclusiones universales practicae de se sunt sufficientes ad dirigendas actiones in particulari, propter earundem diversissimas circumstantias, & ideo applicari debent in particulari per habitum Prudentia. Pergamus in exemplis datis. Ex illo principio: *Convenienter natura vivendum est*: scientia moralis universaliter concludit: *temperate vivendum est*. Quia autem actiones in particulari temperate vivendi habent diversissimas circumstantias: quod enim uni satis, alteri non satis, vel nimium est: ideo Prudentia consideratis omnibus applicat in particulari, v. g. mihi in his circumstantiis ætatis, complexionis, valetudinis, occupationis, ad conservandam naturam tantum cibi ac potus necesse est, & sufficit: Ergo *Tantum possum & debeo sumere*. Ergo *tanto jam sumpto, cessandum, &c.* Similiter ex primo principio

pio, *malum fugiendum est*, scientia moralis universaliter concludit: *furandum non est*. Quia autem actiones particulares auferendi diversas quoque habent circumstantias, in quibus modò potest esse furtum, modò non esse, ideo pensatis singulis Prudentia applicat, v.g. Hæc omninò res est alterius Domini, & quidem rationabiliter inuiti, quod ei auferatur vel detineatur: Ergo *hanc rem deo non auferre, vel jam ablatam restituere, &c.* Notitia hujusmodi conclusionum singularium est actus Prudentiæ, atque est ipsissima *Conscientia*, saltem recta, & vera practicè, ut mox videbis.

ASSERTIO I.

Conscientia est dictamen intellectus practicum ex principiis communibus iudicans aliquid in particulari, seu hic & nunc agendum, ut bonum honestum, vel fugiendum, ut malum inhonestum, esse, fuisse, vel fore. Ex communi doctrina, uti docebit sequens Explicatio.

§. I.

Dictamen intellectus. Conscientiam, sicut & Synteresin, ad intellectum pertinere, contra Henricum, Durandum, & alios quosdam, utramque ad voluntatem deducentes, est communis & receptissima doctrina *D. Thomæ* 1. 2. q. 79. a. 13. *Scoti* 2. d. 39. q. 2. Probatur I. Ex scriptura *Eccles. 7. Scit enim conscientia tua, quia & tu crebro maledixisti aliis. Genes. 43. aiunt fratres Joseph: Non est in conscientia nostra, quis posuerit pecu-*

Sect. I. Conscientia quid, & quotuplex?

pecuniam in marsupio nostris. 2. Corinth. 1. Hac est gloria nostra testimonium conscientia nostra. Rom. 2. Testimonium reddente illis conscientia ipsorum: Atqui scire & testari, sine dubio ad intellectum pertinent: ergo. II. Ex SS. Patribus. D. Basilii Comment. in Proverb. initiò: Conscientiam vocat naturale Judicatorium. S. Justinus serm. de S. Mario. Conscientiam dicit, nihil aliud esse, quam rationis Judicium. D. Damascenus l. 2. de fide cap. 12. Conscientiam vocat Legem intellectus nostri. D. Chrysof. hom. 17. in Genes. appellat incorruptum Judicem, &c. Atqui ea omnia ad intellectum spectant, non voluntatem: ergo. III. Ex Ethymologia: Conscientia enim dicitur, quasi cum alio Scientia, sive Scientia conjuncta cum operatione, ut infra annotabimus: Scientia autem ad intellectum spectat: ergo. IV. Ex ejus divisionibus in veram, erroneam, dubiam. Item ex actibus eidem attributis, nimirum judicare, accusare, testari, ac cæteris infra n. 8. enumerandis. Quæ omnia probant conscientiam & ad intellectum pertinere, & consistere in actu judicativo, ac perinde rectè dici Dictamen intellectus. Sequitur.

§. II.

Dictamen intellectus practicum, nimirum, & judicans aliquid agendum, ut bonum honestum, vel fugiendum, ut malum inhonestum. Hic bene adverte Lector. Dictamina intellectus seu judicia practica, quæ nimirum versantur circa veritatem rei operabilis vel ipsam operationem, alia dicuntur improprie seu speculative practica; quæ

scilicet versantur circa operabile vel operationem in communi, abstractè à singularibus v. g. *Cuilibet jus suum reddendum, furtum esse malum, &c.* Et hæc si vera sint, ad synteresin vel scientiam moralem spectant. Alia dictamina dicuntur propriè seu practicè practica, quæ scilicet versantur circa ipsam operationem in particulari, seu *hic & nunc* exercendam in suis circumstantiis v. g. *Mihi hodie jejunandum hanc rem restituendam esse, &c.* Duplex autem formatur ordinariè, saltem in intellectu dictamè practicè practicum circa operationem in particulari. Unum secundum rationem superiorem, scilicet secundum rationem honestatis v. g. *hanc rem non auferendam esse, quia malum inhonestum est, contra rectam rationem, contra legem Dei &c.* Et hoc dictamen licèt offensivè semper sit practicè practicum, non tamen semper efficaciter, ut nimis notum. Alterum dictamen formatur secundum rationem inferiorem, scil. secundum rationem alicujus boni utilis vel delectabilis v. g. *hic & nunc hanc rem auferendam esse, quia mihi valde utilis vel jucunda est.* Et hoc dictamen practicè practicum, heu nimis sæpè efficax est! In illo ergo priori dictamine honestatis consistit essentialiter conscientia, quippe quæ essentialiter debet esse regula directiva actionum humanarum honestarum, ad finem scilicèt rectum seu honestum. Posterius dictamen utilitatis seu voluptatis, non conscientia, sed anticonscientia & actionum humanarum corruptela dici meretur.

Jam

Jam vides ergo nullum esse hoc argumentum adversariorum. Si conscientia consisteret in judicio practico intellectus, nunquam contingeret operari contra conscientiam, cum omnis operatio moralis semper supponat aliquod judicium practicum dictans ita operandum esse. Quidquid sit de hoc; *Sequela falsa est*, non enim quodvis judicium practicum, sed illud dictamen honestatantum dicimus conscientiam, contra quod dictamen honestatis, nos sæpe operari nimis notum est, nimirum sequendo oppositum dictamen rationis inferioris. Magis vitiosa hæc sequela esset: Si conscientia consisteret in judicio intellectus practico, sequeretur, quod plus sciens in moralibus, esset magis conscientiosus. Falsa sequela. *Conscientiosus* enim dicitur, non qui plus scit in moralibus, sed qui habituatus est scientias morales ad operationem in particulari rectè applicare, & conscientia suæ conformiter operari, quod sæpè non faciunt plus scientes in moralibus.

§. III.

EX principiis communibus judicans aliquid in particulari seu hic & nunc agendum. Conscientia ergo dictamen discursivum est, nitens non quidem semper formali, sed sæpè virtuali & implicito tantum discursu seu syllogismo, cujus majorem ponit Synteresis: minorem submitit Ratio: conclusionem universalem infert Scientia moralis, particularem verò, seu de hic & nunc Prudentia & Conscientia. Exemplo monstratum habes supra n. 3. & 4. de temperantia & furto. Discendi

di causâ applica etiam in adulterio. Synteresis ponat majorem : *Malum fugiendum est.* Subsumit Ratio: *Adulterium est malum, ex motivo seu naturali, seu supernaturali, ut supra n. 3.* Jam concludit universaliter Scientia moralis: *adulterium fugiendum est* : particulariter verò conscientia Prudentiæ actus : *ergo mihi hic cum hac non licet rem habere, non licuit &c.* Et hinc conscientia secundum Etymon dicitur ab aliquibus quasi *concludens scientia* : quòd ex principiis communibus concludat in particulari, quid agendum vel non agendum. à D. Thomâ autem, & Scoto dicitur quasi *cum alio scientia* : quia scientiam practicam universalem applicat, vel conjungit cum actione in particulari. Item dicitur quasi *cum se ipso scientia* : quòd quis per eam sibi ipsi conscius sit rectè vel malè factorum. Eleganter S. Thomas in 2. d. 5. q. 2. a. 4. in corp. inquit: *Et inde dicitur conscientia, quasi cum alio Scientia: quia Scientia universalis ad actum particularem applicatur: vel etiam, quia per eam aliquis sibi conscius est eorum, quae fecit, vel facere intendit.* Hæc S. Doctor. Et hinc ulterius.

§. IV.

8 **J**udicans aliquid agendum vel fugiendum esse, fuisse, vel fore. Conscientia enim dictans in particulari bonum agere, & malum fugere respicit illud bonum & malum non tantum ut præsens seu hic & nunc esse, sed etiam ut præteritum, vel futurum, seu tunc & ibi fuisse, vel fore quidpiam bonum vel malum, licitum vel illicitum. Atque hoc

Sect. 1. *Conscientia quid, & quotuplex?* 11

hoc diverso respectu diversos illos exercet actus, quos ei attribuunt passim S. Litteræ, Patres & Doctores I. Conscientia, prout respicit bonum agendum in præsentia, hos exercet actus: *inclinat, approbat, confortat*. Similiter quatenus respicit malum in præsentia: *reprehendit, recalcitrat, obmurmurat*. II. Conscientia prout respicit bonum in futuro, *consulit, excitat, urget*. Similiter autem quatenus respicit malum in futuro, *retrahit, terret, ligat*. Unde conscientia dicitur *Lex scripta in cordibus, Magister, Padagogus, Corrector, incorruptus Judex*. Origenes in c. 2. ad Rom. *Conscientia spiritus Corrector est, & Padagogus anima, ut de melioribus eam admoneat & de culpis castiget, atque arguat*. D. Chrysostr. hom. 54. in Genes. *Nullus prætendat, quod virtutem negligat, vel quod non habeat aliquem viam Ducem & Demonstratorem. Sufficiens enim habemus magistrum Conscientiam; & fieri non potest, ut quis illo adjumento privetur*. III. Conscientia quatenus respicit bonum in præterito: *complacet, testatur, latatur*. 2. Cor. 1. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientia nostra*. Prout verò respicit malum in præterito factum; *remordet, accusat, convincit, condemnat*. Qui actus communiter dicitur *Vermis conscientia* etiam in damnatis duraturus. Isaia 66. *vermis eorum non morietur*. Sap. 4. *Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex adverso iniquitates eorum*.

Et jam ergo elucere tibi debet definitio conscientia, & differentia ab aliis principiis moralibus &

& practiciis. I. Differt maximè à lumine, ratione, lege naturali: Hæc enim sunt inseparabilia ab intellectu, & uniformia in omni homine: Conscientia verò est separabilis, mutabilis, diversa, non tantùm in diversis hominibus, sed etiam in eodem homine pro diverso tempore. II. Differt à Synthesi: Quia hæc in genere dicitur bonum prosequendum, malum fugiendum, neque ullam admittit ignorantiam, errorem, dubium, oblivionem. Conscientia verò in particulari dicitur hoc licere, vel non licere, maximè admittit ignorantiam, errorem, dubium, &c. ut Sect. 2. constabit. III. Differt à scientia morali: quòd hæc universales, conscientia autem particulares conclusiones practicas inferat, ut ostensum est. IV. Differt aliquantulum à Prudentia: Quia hæc tanquam virtus moralis absolutè accipitur pro habitu, & semper est de veris, & bonis practiciis; conscientia autem præterquam, quòd possit etiam esse de falsis practiciis, ac moraliter mala seu culpabilis, ut videbitur, absolutè semper accipitur pro actu, & non pro habitu acquisito. Conscientia enim debet esse immediata regula actus humani, sola autem conscientia actualis, minimè verò habitualis, est immediata regula actus humani, ut patet. Denique quamvis prædicta maximè differant à conscientia, omnia tamen ad conscientiam formandam necessario concurrere, vel ex dictis manifestum est. Unde nec mirum videri debet Sanctos Patres & Doctores tam variè appellare conscientiam. Certè D. Hieronymus in caput. I. Ezechielis, conscientiam etiam

etiam vocat *synteresin*, *legem naturalem*, *scintillam rationis*, quæ in Cain quòque peccatore non extinguitur, &c. Accipiunt enim conscientiam non præcisè & formaliter, quatenus est immediata actionis humanæ Regula, sed latius, vel causaliter pro præcipuis concurrentibus ad formandam conscientiam in homine.

Conscientia Divisiones.

NOtissima & congrua est Divisio quinaria conscientiæ in *Rectam*, *Erroneam*, *Probabilem*, *Dubiam*, *Scrupulosam*. Ratio divisionis est: Quia quinque potissimum modis contingit intellectum ex principiis communibus judicare vel se habere circa actionem in particulari. Aut enim concludit ex principiis veris & certis, & erit conscientia *recta*: aut ex principiis falsis, creditis tamen pro veris & certis; & erit conscientia *erronea*: aut ex probabilibus seu vero similibus tantum; & erit conscientia *probabilis*: aut intellectus nihil concludens, suspensus manet circa honestatem actionis; & erit conscientia *dubia*: aut denique intellectus inani motivo titubans malum solum suscipiatur & timet; eritque conscientia *scrupulosa*.

Altera necessaria est Divisio Conscientiæ in *obligantem*, & *consulentem*, & *permittentem*. Conscientia obligans, seu præcipiens, vel prohibens est, quæ dicitur aliquid necessariò esse agendum vel omittendum sub culpa vel poenâ: v. g. *Hodie jejunandum, non furandum esse*. Conscientia consulens, seu suadens, & dissuadens est, quæ dicitur ali-

quid agendum vel omittendum solum ad melius esse, seu ut magis conveniens ad honestatem vel salutem: ut *Cœlibatum servandum &c.* Conscientia permittens dicitur, quæ solum dicit aliquid hic & nunc esse licitum: v. g. mihi hodie ob iter, vel labores licere solvere jejunium, &c. Conscientia denique etiam dividi solet in bonam & malam & dupliciter intelligi potest. I. *Habitualiter*, in ordine ad actus præteritos vel futuros. Sic enim bonæ conscientia dicitur, qui sibi conscius est rectè factorum, ac habituatus ad rectè faciendâ: contrario dicitur quis conscientia malæ. II. *Actualiter*, conscientia bona dicitur, quæ quoad fieri potest, secundum rectam rationem & legem Deiformata hominem ad bonum dirigit & à malo revocat. Conscientia mala verò dicitur, quæ vel culpabili ignorantia vel malitia, malum sub ratione boni prosequendum inculcat: quò spectat etiam conscientia communiter dicta *perversa, caverrata, &c.* qualis solet esse Hæreticorum, malorum Juristarum, &c.

SECTIO II.

De Conscientia Recta, & Erronea.

SUMMARIUM.

10. Conscientia Recta, & Erronea definitio.
11. Quid dictamen verum speculativè, quid verum practicum.
12. Ratio ad Synteresin sæpè diversimodè subsunt, & applicat.
13. Ex qua nasci solet conscientia, recta, vel erronea.
14. Conscientia recta triplex gradus.
15. Non tantum recta, sed & erronea indivisibilis obligat.
16. Pro tempore, quo agendum dicitur.